

Bericht over de Martinuskerk

Vijf jaar geleden stond in dit maandblad een artikel waarin een vurig pleidooi werd gehouden voor het behoud van neogotische kerken in het Utrechtse stadsbeeld (*Mbl. OU. 45 (1972), 34-38*). De ontwikkelingen hebben sindsdien niet stil gelegen. Er zijn drie redenen op deze zaak thans terug te komen.

Aan de Amsterdamsestraatweg is onlangs de *Ludgeruskerk* met de grond gelijk gemaakt. Ter plaatse bouwt de woningbouwvereniging „Juliana” negenenegentig wooneenheden. In het artikel van 1972 werd over deze kerk nog niet gesproken.

Op de *Monicakerk* en haar perikelen wordt elders in dit nummer uitvoerig ingegaan. Moeten we aan de Oudenoord het ergste vrezen?

Iets positiefs valt te berichten over de *Martinuskerk* aan de Oudegracht. In 1972 stond het er met deze kerk droef voor. Ten gebruike van de eredienst zat ze ver in de rode cijfers en als plek in de binnenstad zou de grond ongetwijfeld een hoge waarde hebben. Op 1 september 1974 werd de kerk gesloten. De dreiging van sloop werd acuut.

Uit het Centrum, informatiebulletin van de drie Utrechtse binnenstadsparochies, vernemen we summier wat er sinds die dag allemaal gebeurd is.

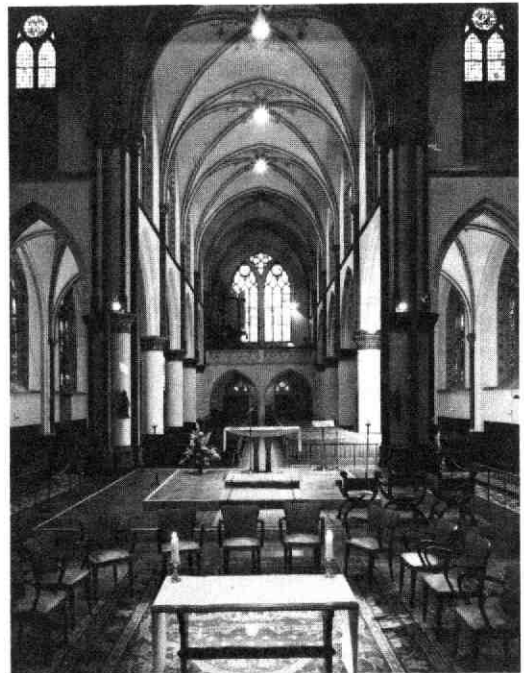
Eerst toonde de KRO interesse de kerk te gebruiken voor het omroeppastoraat. Vervolgens was er contact met de gemeente Utrecht en de Werkgroep Moskee om de kerk als bedehuis voor mohammedanen in te richten. In 1975 werd gedacht over een culturele bestemming en later in het jaar had de stichting Buitelandse Gastarbeiders interesse. Al deze besprekingen liepen op niets uit behalve op dit ene: de kerk was nog niet gesloopt! Was dat niet de kern van het betoog in 1972?

In februari 1976 werd de kerk op de Monumentenlijst geplaatst. Hopelijk is thans het bouwwerk aan de Oudegracht door zijn meest kritieke periode heen. Kerk en pastorie worden verkocht aan de Delftse architect D. de Maar. De pastorie gaat hij zelf bewonen, de kerk wil hij als expositieruimte gaan benutten. We hopen dat dit bouwsel in de handen van een architect veilig blijft.

Het „Kottesyndroom” waarover in het artikel van 1972 sprake was, is in het koopcontract ondervangen: zonder verlof van het aartsbisdom mag de kerk niet voor godsdienstige doeleinden worden gebruikt. Wat eerder met de Willibrorduskerk gebeurde, is hier onmogelijk.

De St. Martinuskerk, gezicht op het priesterkoor. September 1972. (Foto: Gem. Fotodienst).

De St. Martinuskerk, gezicht in het schip. September 1972. (Foto: Gem. Fotodienst).

Het interieur van de Martinuskerk is al grotendeels op andere plaatsen terecht gekomen. De banken staan in de kerk van Loo bij Duiven (Geld.). Het orgel bevindt zich in een protestantse kerk te Gouda. Kleine meubelstukken, kerkelijk vaat- en smeedwerk worden gebruikt in de Catharinakerk aan de Lange Nieuwstraat. Wat nog niet een nieuwe plaats kon krijgen, is toevertrouwd aan de zorgen van dr. G. Wellen, landelijk adviseur kerkelijk kunstbezit.

Alleen het zandstenen hoogaltaar van Mengelberg en het triomfkruis zijn grote stukken waar nog geen bestemming voor is. Laten we voor de glazen het beste hopen. Het Gregorius- en Ceciliaaraam dat Heinrich Geuer in 1903 voor de kerk vervaardigde, heeft - boven de ingang - zwaar geleden van de keien en straatstenen, maar de andere ramen zijn in redelijke staat.

Ze zijn van de hand van meerdere kunstenaars en de voorstellingen zijn op Utrecht toegespitst. Een kostbaar bezit.

Het beeld van Martinus te paard, de Utrechtse stadspatroon, opgericht in 1948 als dank voor het feit dat God en Martinus Utrecht spaarden voor een bombardement in de meidagen van 1940 (Utrecht zou na Rotterdam het doelwit van de Duitse bommenwerpers zijn) en dat zij de stad in de andere oorlogsjaren vrijwaarden voor al te veel leed, krijgt wellicht een andere plaats. Tussen de betrokkenen (parochie, gemeente en bisdom) vindt overleg plaats dit geliefde beeld een zo goed mogelijke plaats elders te geven.

C. Staal

Het lot van de Monicakerk

Wie langs de Oudenoord in Utrecht komt, treft de Monicakerk, op de hoek van de Herenweg, in erbarmelijke toestand. Kapotte ramen bieden een troosteloze aanblik. Alleen de toren bleef door zijn 70 meter hoogte buiten het bereik van vernielzucht, en prijkt eenzaam boven het verkeer, temidden van moderne kantoorflats.

Het ziet er naar uit dat dit eens zo fiere neogotische bouwwerk het zoveelste slachtoffer is geworden van de moderne ontwikkelingen op kerkelijk, economisch, en sinds kort ook op planologisch gebied.

Het complex, dat uit kerk, kloostergebouw en pastorie bestaat, werd naar het ontwerp van de Franse architect E. J. Margry gebouwd als r.k. kloosterkerk buiten de oude stad, in 1886.

Het representatieve uiterlijk van de kerk, opgebouwd uit neogotische en neoromaanse elementen, met fraaie roosvensters en een spitse toren, is, in tegenstelling tot het exterieur van de neogotische kerken in de binnenstad (Willibrordus en Martinus), bepalend voor het stadsbeeld ter plaatse, terwijl de toren een beeldbepalend element vormt in de wijde omgeving en in het stadssilhouet. Toen de gemeente in het eind van de 19e eeuw groeide, is de kerk dienst gaan doen als parochiekerk voor de wijk Pijlsweerd, die als het ware om de kerk is heen gegroeid.

Het is nu vijf jaar geleden dat de Monicakerk wegens vermindering van kerkgangers en om financiële redenen gesloten werd.

Sindsdien, maar ook daarvoor al, hebben verschillende personen en instanties hun gedachten laten gaan over wat er met de Monica of op de plaats van de Monica zou moeten gebeuren.

In 1971, een jaar vóór de sluiting, werd de suggestie gedaan de toren van de Monica te laten staan en eromheen een plantsoen aan te leggen met speelgelegenheid voor de kinderen.

Het kerkbestuur ging echter in zee met projektontwikkelaars, die plannen ontwikkelden voor de bouw van kantoorflats op het Monicaterrain.

Toen deze plannen in 1973 aan het licht kwamen, zetten het buurtcomité Pijlsweerd, de stichting „De Moskee“ en de werkgroep Neogotiek zich gezamenlijk in voor het behoud van het Monicakomplex. Het belangrijkste argument voor behoud was de nieuwe functie die het complex zou kunnen vervullen: de kerk als moskee voor het grote aantal moslims in de directe omgeving, en de bijgebouwen als buurtcentrum, beide functies waar dringend behoefte aan was.

Sloop en behoud werden tegen elkaar uitgespeeld. De kerk beleefde woelige dagen van bezettingen, die de buurtacties kracht moesten bijzetten.

Het kloostergebouw bleek tegen vergoeding in gebruik genomen te kunnen worden en bood ruimte aan verschillende activiteiten.

De pastorie werd gekraakt en verschafte onderdak aan zo'n 20 woningzoekenden.

Om de moslims de gelegenheid te geven met het kerkbestuur te onderhandelen over aankoop van de kerk, trok de gemeente de reeds verleende sloopvergunning voor de kerk in. Het onderhandelen met het kerkbestuur werd de moslims echter onmogelijk gemaakt door hun concurrentiepositie met de projektontwikkelaars. Vanwege het tijdelijk karakter van de intrekking van de sloopvergunning bleef de grondprijs onbetaalbaar hoog. De vraagprijs voor de kerk was twee miljoen, wat de moslims deed besluiten naar een goedkopere gelegenheid uit te kijken.